

ΝΕΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ
ΕΣΤΙΑΣΗ
ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

με βάση τα σχολικά εγχειρίδια:

- + Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β Λυκείου, Βιβλίο μαθητή*
- + Λεξικό λογοτεχνικών όρων*

Επιμέλεια: Δοϊρανλή Άννα

ΝΕΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ

Α. Γενικά

Από το 1880 τα πράγματα διαφοροποιούνται:

- ✚ Ποίηση και πεζογραφία: στροφή προς άλλες κατευθύνσεις και χρήση νέων εκφραστικών μέσων.
- ✚ Εσωτερική αναδιάρθρωση του κράτους - Κυβέρνηση Χαριλάου Τρικούπη.

Β. Συντονισμένη ανορθωτική προσπάθεια στον δημοσιονομικό τομέα

Στόχος

- Εκβιομηχάνιση της χώρας
- Ενίσχυση της οικονομίας
- Εξυγίανση της δημόσιας ζωής
- Δημιουργία αναπτυξιακών έργων κοινής ωφέλειας
 - ✓ διάνοιξη του ισθμού της Κορίνθου
 - ✓ επέκταση σιδηροδρομικού και οδικού δικτύου
 - ✓ κατασκευή λιμενικών και εγγειοβελτιωτικών έργων

Αποτελέσματα

- Ανάπτυξη εμπορίου και ναυτιλίας
- Μετατόπιση του πληθυσμού της υπαίθρου προς τα αστικά κέντρα, ιδίως την Αθήνα → δημογραφική επέκταση
- Δημιουργία εργοστασίων στα μεγάλα αστικά κέντρα
- Ίδρυση σχολείων

Γ. Προσπάθεια για πιο συγχρονισμένη πνευματική ζωή

- Ίδρυση σχολείων
- Έκδοση περισσότερων περιοδικών και εφημερίδων
- Στροφή προς τη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού και ανάπτυξη της Λαογραφίας (Νικόλαος Πολίτης)
- Κίνημα για την επικράτηση της δημοτικής (Το Ταξίδι μου, του Ψυχάρη)
- Αλματώδη ανάπτυξη της πεζογραφίας και της ποίησης

Δ. Επιτεύγματα στον εθνικό τομέα

- Παραχώρηση της Θεσσαλίας και της Άρτας στην Ελλάδα με τη συνθήκη της Κων/πολης (1881) →
- Αύξηση του πληθυσμού και της καλλιεργήσιμης γης

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Η πεζογραφία αυτή την περίοδο κινείται στο χώρο της ηθογραφίας.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑΣ: Η στροφή των λογοτεχνών προς την υπαίθρο με στόχο την περιγραφή και απεικόνιση των ηθών και εθίμων του ελληνικού λαού.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ:

- ✓ να συνδεθεί η λογοτεχνία με τη λαϊκή ψυχή
- ✓ να γραφούν πρωτότυπα έργα προσαρμοσμένα στη σύγχρονη ζωή
- ✓ να δημιουργηθεί εθνική πεζογραφία, απαλλαγμένη από τη δουλική μίμηση ξένων προτύπων.

ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ: Η ανάπτυξη της λαογραφίας έδωσε **πλούσιο υλικό** για εκμετάλλευση (στόχος της λαογραφίας: η μελέτη δημοτικών τραγουδιών, παραμυθιών, η καταγραφή παραδόσεων, συνηθειών, εθίμων κ.ά.)

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ:

- ✓ **ρεαλιστικός** και **νατουραλιστικός:** πιστή αναπαράσταση και απεικόνιση της ζωής της υπαίθρου

ΕΡΓΑ: *Νανά*, μυθιστόρημα του Αιμ. Ζολά
Ζητιάνος του Καρκαβίτσα
Η φόνισσα του Παπαδιαμάντη κ.ά.

ΑΡΝΗΤΙΚΟ: Η στασιμότητα στον πεζό λόγο

- ✓ προσκόλληση στην ειδυλλιακή ζωή της υπαίθρου
- ✓ τοπικός χαρακτήρας των έργων (οι πεζογράφοι αντλούσαν τις υποθέσεις τους από την ιδιαίτερη πατρίδα τους)

ΠΡΟΔΡΟΜΙΚΟΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ της «γενιάς του 1880»: Το δρόμο για την καλλιέργεια του ηθογραφικού διηγήματος άνοιξε ο Δημήτριος Βικέλας με το έργο *Λουκής Λάρας* (1879)

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ – ΣΤΑΘΜΟΙ: Την πραγματική ώθηση έδωσαν **δύο** φιλολογικά γεγονότα (1883)

1. Η δημοσίευση των διηγημάτων του Γεωργίου Βιζυηνού: *Το αμάρτημα της μητρός μου* και *Ποίος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου*.
2. Ο διαγωνισμός «προς συγγραφήν ελληνικού διηγήματος» που προκήρυξε το περιοδικό *Εστία* (το κυριότερο περιοδικό της εποχής).

ΙΣΤΟΡΙΚΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ (αρχές 20ου αι.)

- ✓ Μακεδονικός Αγώνας
- ✓ Κίνημα στο Γουδί
- ✓ Βαλκανικοί πόλεμοι
- ✓ Α' Παγκόσμιος πόλεμος
- ✓ Διχασμός
- ✓ Μικρασιατική καταστροφή
- ✓ Στην πολιτική ζωή κυριαρχεί ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

Από τις αρχές του 20ου αιώνα η πεζογραφία και η ποίηση αρχίζει να **ανανεώνεται**.

ΚΥΡΙΑΡΧΑ ΠΡΟΣΩΠΑ:

- ✓ ο Κων/νος Θεοτόκης και ο Κων/νος Χατζόπουλος
- ✓ στο έργο τους έκδηλος ο κοινωνικός προβληματισμός.

ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ

Παράλληλα καλλιεργείται το **θέατρο** και η **κριτική**.

- ✓ Η ρεαλιστική τάση της «γενιάς του '80» είχε την απήχρησή της και στο θέατρο.
- ✓ Η κριτική γίνεται από τις στήλες των περιοδικών *Εικονογραφημένη Εστία*, *Η Τέχνη*, *Τα Παναθήναια*, *Ο Νουμάς*, *Νέα Ζωή* (Αλεξάνδρεια) κ.ά.

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ - ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Μυθιστόρημα

- ✓ Ένα από τα είδη του πεζού έντεχνου λόγου.
- ✓ Πρόκειται συνήθως για κάποια ιστορία που αναφέρεται στις περιπέτειες ενός ατόμου μέσα στην κοινωνία.

Βασικά χαρακτηριστικά μυθιστορήματος

Το μυθιστόρημα προϋποθέτει ένα μύθο, το βασικό ήρωα, άλλα πρόσωπα

- ✓ **Ο μύθος:**
 - είναι το αφηγημένο υλικό, η υπόθεση του μυθιστορήματος
 - τον πλάθει με τη φαντασία του ο μυθιστοριογράφος, αλλά βασίζεται στην εμπειρία της ζωής
 - έχει ορισμένη **πλοκή** και είναι εκτεταμένος, πολυεπεισοδιακός, πολύπτυχος, πολύπλοκος
 - τα γεγονότα που τον συνθέτουν σπάνια παρουσιάζονται με σειρά χρονική – εξελικτική, αλλά διαπλέκονται σε διαφορετικά **επίπεδα χρόνου**
 - εξελίσσεται σε πολλά **επίπεδα χώρου**
- ✓ **Ο βασικός ήρωας:**
 - δίνει τη δική του ερμηνεία για τον κόσμο, τον οποίο παρουσιάζει ως εμπειρία προσωπική
- ✓ **Τα άλλα πρόσωπα:**
 - πλαισιώνουν την ιστορία
 - δείχνουν την ποικιλία των ανθρώπινων χαρακτήρων που απαρτίζουν την κοινωνία, οι οποίοι διαγράφονται με πληρότητα μέσα από τις πράξεις, τα λόγια και τις σκέψεις τους
 - βοηθούν στη δημιουργία **συγκρούσεων**
 - σχετίζονται με το βασικό ήρωα και μέσα από τις συγκρούσεις φωτίζουν ορισμένες πλευρές του και τον ολοκληρώνουν ως πρόσωπο λογοτεχνικό

Είδη του πεζού έντεχνου λόγου: μυθιστόρημα, νουβέλα, διήγημα

Κοινά στοιχεία: και τα τρία περιέχουν το στοιχείο της αφήγησης, το μύθο, το βασικό ήρωα και άλλα πρόσωπα

Διαφορές μυθιστορήματος από το διήγημα:

- ✓ στην έκταση της αφηγηματικής ύλης
- ✓ στην πλοκή και στο πλάτος της σύνθεσης
- ✓ στην ποικιλία των προσώπων και των καταστάσεων.

Γενικά ο μυθιστοριογράφος μάς αποκαλύπτει μια πλούσια εμπειρία ζωής που προχωρεί σε μεγαλύτερο πλάτος και βάθος σε σύγκριση με το διήγημα.

Διάκριση με βάση το θέμα:

- ✓ ιστορικά, κοινωνικά, ηθογραφικά, ψυχολογικά, αστυνομικά κ.ά.

Στην Ελλάδα τρεις σταθμοί μυθιστορήματος:

- ✓ ιστορικό, συνδέεται με τους ρομαντικούς του 19ο αι.
- ✓ ηθογραφικό, συνδέεται με τη γενιά του 1880
- ✓ αστικό, συνδέεται με τη γενιά του 1930

ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ: πώς γίνεται η αφήγηση

ΔΙΗΓΗΣΗ ή ΕΜΜΕΣΗ ΑΦΗΓΗΣΗ	ΜΙΜΗΣΗ ή ΑΜΕΣΗ ΑΦΗΓΗΣΗ
• γ πρόσωπο → παντογνώστης → υποκειμενικότητα• αφηγητής: δε μετέχει• πλάγιος λόγος (όχι αυτολεξεί)	• α πρόσωπο → θετικό: αμεσότητα → αρνητικό: περιορισμένη εμπειρία (δεν αποκλείεται το γ πρόσωπο)• αφηγητής: πλαστό πρόσωπο• διάλογος• μεικτός τρόπος (αφήγηση και διάλογος)

ΑΦΗΓΗΤΗΣ: το πρόσωπο που αφηγείται την ιστορία

(όχι ο συγγραφέας)

ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ	ΜΗ ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ
• ένα από τα πρόσωπα της ιστορίας → εσωτερική εστίαση• συμμετέχει ως κύριο ή δευτερεύον πρόσωπο• συνήθως χρησιμοποιεί α πρόσωπο → μίμηση ή άμεση αφήγηση	• πρόσωπο πλαστό: ρόλος διαμεσολαβητή ανάμεσα σε συγγραφέα και αναγνώστη ✓ παντογνώστης (μπορεί να σχολιάζει)✓ αντικειμενικός (δε σχολιάζει)• αμέτοχος → μηδενική εστίαση• συνήθως χρησιμοποιεί γ πρόσωπο → διήγηση ή έμμεση αφήγηση

ΕΣΤΙΑΣΗ

1. ΜΗΔΕΝΙΚΗ → παντογνώστης αφηγητής
2. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ → πρόσωπο της ιστορίας → «περιορισμένη γνώση»
3. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ → γνωρίζει λιγότερα από τον αναγνώστη

Ρεαλισμός

Γενικά για το ρεαλισμό

- Ρεαλισμός: προσπάθεια για πιστή και αντικειμενική απόδοση του εξωτερικού κόσμου, της πραγματικότητας.
- Η αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι η τέχνη είναι μίμηση προϋποθέτει μια βάση ρεαλιστική (υπό αυτή την έννοια, μπορούμε να εντάξουμε την αρχαία λογοτεχνία στο ρεαλισμό).
- Σε ό,τι αφορά τη λογοτεχνία, ο ρεαλισμός ξεκινάει από τη Γαλλία το δεύτερο μισό του 19ου αι. με το Φλωμπέρ και το μυθιστόρημά του Μαντάμ Μποβαρί.
- Στη νεοελληνική λογοτεχνία, τα πρώτα ρεαλιστικά αφηγήματα είναι τα: *Στρατιωτική ζωή εν Ελλάδι*, αγνώστου συγγραφέα και ο *Λουκής Λάρας* του Δημήτριου Βικέλα.

Ειδικότερα, στη ρεαλιστική γραφή, ο συγγραφέας

- Δε στοχεύει καθόλου στον εντυπωσιασμό, αλλά αφήνει την πραγματικότητα να μιλήσει από μόνη της. Στοχεύει στην πιστή απόδοση της πραγματικότητας.
- Αποκλείει από τη διήγηση συναισθήματα, κρίσεις, προσωπική ερμηνεία για τα γεγονότα. Τηρεί στάση αντικειμενική απέναντι στα γεγονότα που διηγείται.¹
- Δίνει την αίσθηση ότι συμμετέχει και ο ίδιος, ότι παρακολουθεί τα γεγονότα να ξετυλίγονται μπροστά του. Επιδιώκει να τα παρουσιάζει με αληθοφάνεια και πειστικότητα.²
- Τηρεί κριτική στάση απέναντι στην κοινωνία, τις συμβατικές αξίες και τοποθετεί τους ήρωές του στα θύματα της κοινωνίας.

¹ Ωστόσο, ανάμεσα στα πραγματικά γεγονότα και στο λογοτεχνικό έργο έχει παρεμβληθεί ένα άτομο, ο μυθιστοριογράφος. Τα πραγματικά γεγονότα δεν μεταφέρονται αυτούσια, αλλά μετασχηματίζονται από το δημιουργό του λογοτεχνικού έργου. Επομένως, η πραγματικότητα προβάλλεται όπως την αντιλαμβάνεται και τη βιώνει ο δημιουργός.

² Η τέχνη του λόγου, είπε ο Αριστοτέλης, δεν έχει σκοπό «τα γενόμενα λέγειν»· δεν επιδιώκει δηλαδή να διηγηθεί γεγονότα πραγματικά —αυτό είναι έργο της ιστορίας— αλλά γεγονότα που θα μπορούσαν να συμβούν «κατά το εικόν και το αναγκαίον»· δηλαδή η αφηγηματική τέχνη πρέπει να παρουσιάζει τα γεγονότα με τρόπο που να μπορεί να μας πείσει ότι έτσι έπρεπε να συμβούν και κατά κανόνα έτσι συμβαίνουν στην πραγματικότητα.

Θεματολογία – Χαρακτήρες των έργων

- Οι ρεαλιστές ενδιαφέρονται λιγότερο για τα ηρωικά κατορθώματα και τις περιπέτειες, ενώ επιλέγουν θέματα οικεία στον αναγνώστη και σε γενικές γραμμές συνηθισμένα, προβάλλοντας τις εμπειρίες της καθημερινής ζωής.
- Οι ήρωές τους είναι εκπρόσωποι της κοινωνίας και του πολιτισμού στον οποίο υποτίθεται ότι ανήκουν, και μολονότι πλαστοί, δεν παύουν να είναι αληθοφανείς.³

Μορφές ρεαλισμού

- Ψυχολογικός ρεαλισμός, με τον οποίο απεικονίζεται και την ίδια στιγμή διερευνάται ο ψυχικός κόσμος του ανθρώπου.
- Κοινωνικός ρεαλισμός, με τον οποίο απεικονίζονται κοινωνικές σχέσεις και προβλήματα (μέσα από αυτή τη μορφή θα προκύψει τελικά ο νατουραλισμός).
- Σοσιαλιστικός ρεαλισμός: ακραία μορφή ρεαλισμού, που είχε ως στόχο την εξύμνηση των ιδανικών του σοσιαλισμού και την ηθική και πολιτική διαπαιδαγώγηση του λαού. (Φυσικά, πρόκειται για μια μορφή όχι μόνο στρατευμένης αλλά και ελεγχόμενης λογοτεχνίας).

Σύγκριση ρεαλισμού – νατουραλισμού

- Ο **νατουραλισμός** είναι εξέλιξη του ρεαλισμού.
- Εισηγητής του ήταν ο Γάλλος μυθιστοριογράφος Αιμίλιος Ζολά.
- Και οι δύο τύποι μυθιστοριογράφων (ρεαλιστής, νατουραλιστής) τείνουν σε μια μιμητική απεικόνιση της πραγματικότητας και επιλέγουν κοινά θέματα από την καθημερινή ζωή

ΑΛΛΑ ο νατουραλιστής:

- **Θεωρεί την ηθική συμπεριφορά των προσώπων ως αποτέλεσμα**
 - ✓ Εξωτερικών δυνάμεων: Οι εξωτερικές δυνάμεις, φυσικές και κοινωνικές, περιορίζουν την ελευθερία τους.
 - ✓ Εσωτερικών παρορμήσεων: Οι εσωτερικές παρορμήσεις, όπως είναι το γενετήσιο ένστικτο, η πείνα, η σκληρότητα και η μοχθηρία, αφαιρούν από τον άνθρωπο την ιδιότητα του λογικού και ηθικού όντος και τον υποβιβάζουν στο επίπεδο των κατώτερων ζώων.
 - ✓ Διαθέσεων της στιγμής.
 - ✓ Κληρονομικών παρορμήσεων.

Βιβλιογραφία:

1. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β Λυκείου, Βιβλίο μαθητή
2. Λεξικό λογοτεχνικών όρων

³ Ο βασικός ήρωας ενός ρεαλιστικού μυθιστορήματος δεν είναι πιστή αντιγραφή ενός συγκεκριμένου ατόμου, αλλά έχει επινοηθεί από τη φαντασία του δημιουργού του. Είναι ένας τύπος πλαστός. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι είναι και εξωπραγματικός.